

РЕГИОНАЛНА СТРУКТУРА НА ТЪРГОВСКИЯ ОБМЕН НА БЪЛГАРИЯ СЪС СТРАНИТЕ ОТ ОРГАНИЗАЦИЯТА ЗА ЧЕРНОМОРСКО ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Атанас Дерменджиев, Пламен Илиев

The Black-sea – Balkan region is the next most important partner in the foreign trade of Bulgaria. More than one-third of this trade is carried out with countries – members of the BSEC. Major trade partners of Bulgaria are the neighboring countries dominated by turkey and Greece. The Black sea subregion generates enormous resource dependence for Bulgaria.

Key words: subregion, foreign trade, BSEC

Промените в териториалната проекция на търговско-икономическите връзки на България за продължителен период от време са определяни в голяма степен от нейното географско положение, търговската политика, конюнктурата на световните пазари и най-вече от конкретната регионална геополитическа ситуация. Наложената стопанска и политическа диференциация на балканските страни след Втората световна война предопределя и преориентацията на външноикономическите им отношения. В контекста на разделена Европа България и Румъния нямат друг избор освен да гравитират към своята икономическа половина на континента – СИВ. До 1990 г. 80% от външнотърговския стокообмен на България се осъществява със страните от СИВ, а 60% от него – със СССР.

Процесите на трансформация на геополитическото пространство след 1990 г. отново довеждат до сериозни промени в географската структура на външнотърговските стокопотоци. Те са белязани с постепенното повишаване на стокообмена ни със страните от Европейския съюз и с намаляващото значение на търговията със страните от Централна и Източна Европа. Една от причините за това е смяната на външнополитическите приоритети както на България, така и на страните от Централна и Източна Европа.

От друга страна Балканско-Черноморският регион е обект на засилен интерес от международния бизнес предвид съществуващият огромен пазар на страните от Организацията за икономическо сътрудничество, включващ около 340 млн. души и територия от 19,315 млн. кв. км, както и поради значителните минерални и енергийни ресурси в страните от северното и източното Черноморие и Каспийско море. Тук естествено възниква въпросът за мястото на България на този пазар и като участник в ЧИС.

Данните, изнесени от Министерството на икономиката сочат, че през 2005 г. 52,4% от външната ни търговия се извършва с Европейския съюз и почти 34% – със страните от Организацията за Черноморско икономическо

сътрудничество. Това нарежда Балканско-Черноморският регион на второ място по значение във външнотърговския стокообмен на България. При анализа на водещите групи стоки в двустранния стокообмен и обема на външното търговия с тези страни ясно изпъкват два субрегиона – Балканският (съседните страни) и Източно-Черноморският (републиките на бившия Съветски съюз, членували в ЧИС).

Във вътрешнорегионалната търговия първостепенно място заема стокообменът на България със съседните балкански държави. Докато в навечерието на изграждането на ЧИС той е около 4%, в последните години е над 20% (2004 г. – 21,5%), което показва “отварянето” на българското стопанство към близко разположените държави като част от процеса на регионална икономическа интеграция. Допълнително развитието на този процес се стимулира от факта, че тези страни формират пазар с население от 117 млн. души. С четири от тях – Албания, Македония, Сърбия и Турция страната ни е сключила двустранни споразумения за свободна търговия.

В началото на прехода към пазарно стопанство експортът на България към балканските страни е 5-6% от общия. След 1993 г. се колебае в границите от 24 до 32%, като през последните години той е над 2,5 пъти по-голям от вноса (табл. 1).

Таблица 1

Относителен дял на търговията на България с балканските страни (1993–2004 г.)

Година	Внос (%)	Износ (%)
1993	9,3	27,5
1994	12,1	30,5
1995	9,1	27,5
1996	9,1	25,6
1997	9,0	24,2
1998	11,7	24,7
1999	11,2	26,3
2000	13,0	31,2
2001	12,9	26,7
2002	14,4	28,6
2003	16,6	29,8
2004	16,4	31,1

*По данни на Министерството на икономиката на Р България, 2005.

В балканската експортна листа първо място заема Турция, към която е насочен 10,5% от общия износ на България. На второ място е Гърция с 9,5%, а на трето – Румъния с 3,8%. Последната доминира в експортната и импортната листа на България с другите балкански държави до 1990 г. като член на бившия

СИВ. Като цяло най-значителен е експортът към непосредствените съседи, към които е предназначен 88,5% от балканският ни износ. Вносът от тези страни след 1993 г. се колебае в границите от 9 до 17% при доминиращата роля на Турция, Гърция и Румъния. Трите страни осигуряват 90% от балканския ни внос.

Търговският баланс през целия разглеждан период е активен и е налице стабилно положително търговско салдо както с всички страни от субрегиона, така и с всяка една страна – търговски партньор. След 1998 г. изключение прави Румъния. Отрицателното търговско салдо през последните години се дължи на изключително голямото нарастване на вноса по раздел 3 на SITC.Rev.3 – Стандартната външнотърговска класификация (минерални горива, смазочни материали и подобни продукти) – над 56 пъти.

Изследването на географската структура на износа и вноса разкрива засилващите се или отслабващите позиции на отделните страни във външната ни търговия. В случая е налице стабилна субрегионална структура на външнотърговския стокообмен. Като основни търговски партньори на България в Югоизточна Европа изпъкват Турция и Гърция.

Стоковата структура на външната търговия отразява структурата и състоянието на националната икономика и участието на България в международното разделение на труда. За изследвания период промените в нея са малки и тя може да се характеризира като стабилна. В стокообмена с тези страни присъстват основно горива, химически продукти, метали, хранителни продукти и текстилни изделия.

В рамките на Черноморското икономическо сътрудничество Източно-Черноморският субрегион заема второ място в стокообмена на България – 11,5% от общия за страната. Тук, за разлика от търговията с балканските страни, след 1989 г. експортът започва драстично да се свива, за да достигне през 2004 г. 3,4% от общия, т.е. толкова, колкото изнасяме към Сърбия и Черна гора, което показва почти пълната загуба на пазар от 216 млн. души. Обективно причините за спада на износа в региона през 90-те години се крият най-вече в намаляващата конкурентоспособност на българските стоки спрямо останалите вносители, както и в геополитическата ориентация на България към западноевропейските политически, икономически и военни структури. Изводът се отнася особено за българо-руските икономически отношения. Относителният дял на Русия (около 10%) в общия стокообмен я постави на водеща позиция измежду външнотърговските партньори на България. “Положителната” оценка обаче е само от гледна точка на руския внос, който индикира огромна импортна енергийна зависимост на България. Руските енергоносители (нефт, природен газ, въглища и ядрено гориво) заемат около и над 90% от вноса. С изключение на автомобили и резервни части за тях (малко под 1% – едва ли не единствените стоки с инвестиционен характер) останалият внос също е представен от суровини или полуфабрикати (полимери, вестникарска хартия, метали и метални изделия, дървен материал и др.). Подобна е ситуацията и с Украйна. През последните години е налице значително отрицателно търговско салдо заради ръста на вноса, включващ също предимно суровини и полуфабрикати – над 75%. Решаването на проблема с редуцирането на външнотърговския дефицит спрямо

Русия и Украйна поставя въпроса за енергийната политика на страната ни. Нейн основен приоритет би трябвало да бъде издигането на разхода на енергия като основен показател за конкурентноспособност.

Водещи позиции в свития износ за субрегиона понастоящем заемат медикаментите (около 14%), пастата за зъби, боята за коса, шампоаните и другите козметични изделия (около 20%), при намаляване на относителния дял на традиционните по-рано стоки – консервите и други хранителни изделия, цигарите и суровия пютюн. Единствено при гроздовите вина се наблюдава отново положителна тенденция. През 2005 г. те съставляват 44,6% от износа ни за Русия. Допълнително кампанията на Русия против вноса на вина от Грузия и Молдова е един от шансовете на България да увеличава своя износ.

Анализът на регионалната структура на търговския обмен на България в рамките на Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество разкрива следните основни изводи:

1. Балканско-Черноморският регион е вторият по значение във външно-търговския стокообмен на България. Със страните от ОЧИС се извършва 34% от външната ни търговия.

2. След 1990 г. съществува трайна тенденция на нарастване на стокооборота на България с другите балкански държави. Основни търговски партньори са съседните страни, сред които доминиращи позиции заемат Турция и Гърция. Като се изключи Румъния, с всички останали страни е налице положителен търговски баланс.

3. Източно-Черноморският субрегион генерира огромна импортна суровинна зависимост за България. Същевременно експортът към него е сведен почти до нула. Преодоляването на съществуващия дисбаланс изисква активна политика от страна на България, основана на предимствата на нейното средно географско положение между Европейския съюз и Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество.

4. Световната икономическа теория показва, че търговията между съседни страни е най-печеливият тип търговия. В този смисъл един от важните пътища за постигане на стабилизация и прогрес в икономиката, както и за реализиране на поставените социално-икономически цели на страната, е развитието на търговско-икономическото сътрудничество и активното участие в регионалните пазари. Преди всичко това може да бъде пазарът на Балканите, който все още не е получил необходимите мащаби на развитие. Регионалното икономическо сътрудничество трябва да се разглежда като елемент от приобщаването на България към европейските и световните икономически структури.

ЛИТЕРАТУРА

1. Леонидов, А. Основни проблеми на структурната адаптация на българската икономика. – В: Икономическа мисъл, № 5, 1993.
2. Министерство на икономиката на Р България. Статистическа информация, 2005.
3. Статистически годишник на Р България, 2005.